לחיי שעה לא חיישינן. והא דאמרינן ביומא (דף פה.) מפקחין עליו את הגל בשבת לחוש לחיי שעה אלמא חיישינן דאיכא למימר דהכא והתם עבדינן לטובתו דהתם אם לא תמוח ימות והכא אם תמוח ולא יתרפא מן העובד כוכבים ודאי ימות וכאן וכאן שבקינן הודאי למיעבד הספק: **לא** ישא ויתן עם המינים. פי' להאריך עמהם בדברים פן ימשכוהו: **שאני** מינות דמשכא. לגאורה משמע דאפי' מרופא מומחה שמתרפאין מהן מ"מ מן המינין אסור להתרפאות שום חולי וא"ת דהא לקמן (דף כח.) בשמעתין ר' אבהו קיבל סמא מן יעקב מינאה י"ל דאף במינים לא אסרו אלא ברפואה שמזיק בה שם עבודת כוכבים ואומר שהעבודת כוכבים מועלת לכך ובהא ודאי אתי לאמשוכי ואסור כי היא דירושלמי דהכא מעשה בר"א בן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שהכישו נחש ובא כפר סכניא שמו לרפאותו בשם רבו[ב] ולא הניחו רבי ישמעאל וכן אם אמר הרופא אפילו אינו מין קח ממיס של עבודת כוכבים פלונית או מעניס שאפני עבודת כוכבים אסור דאמרינן פרק כל שעה (פסחים דף כה.) בכל מתרפאין חוץ מעני אשירה ואור"י דמיירי כגון שאומר לו שאותם מיס או אותם עניס מועילין ולא אחריס כגון ע"י שד שמטעהו כי לפעמים יש כח ביד שדים להטעות כדי לטרדם כדאיתא לקמן פרק ר' ישמעאל (דף כה.) דההוא בית עבודת כוכבים דבי הוה מיזף עלמא ולא אתי מיטרא מיתחזי בחילמא ואמר שחוטו לי גברא ושחטו ליה ואתי מיטרא אבל בשאינו תולה תועלת בהם יותר מאחרים אלא שאומר לו הבא לי מיס או עניס מותר להביא אף מעבודת כוכבים והכי איתא בירושלמי בפרק שמונה שרצים בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים עד שאמר לו הב לי עלין מעבודת כוכבים אבל אמר לו הב לי עלין סתם מביא לו עלין של עבודת כוכבים והא דאמרינן בירושלמי ר' יונה הוה נמרמורין ואייתי ליה מן זכרות דחווי ולא שתה אייתין לר' אבא ושתה א"ר מנא אילו הוה ידע ר' אבא מן הן הויין לא הוה שתי אמר רב הונא מתניתין נמי אמרה כן אין מתרפאין בגלוי עריות התם נמי מיירי שאומר אותו דבר יועיל ולא אחר: **חויא** דרבנן דלית ליה אסותא. (ג) פ"ה שכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה וא"ת אילו נמי לא הוי אסותא י"ל דמעיקרא פריך הכי [ד]אילו נמי חויא ערקיה ולמה לא הניחו ר' ישמעאל להתרפאות שהרי אם ישכנו פעם אחרת יתרפא גם ממנה ומסיק חויא דרבנן דלית ליה אסותא אותו ישכנו ולא יתרפא עוד ומוטב שימות בנשיכת נחש זה זכאי בלא פרילת גדר ואל ימות חייב בפרילת גדר[ה]: **יכול** אפילו בפרהסיא ת"ל ולא תחללו את שם קדשי. ומיהו רבנן פליגי עליה דר' ישמעאל בפרק בן סורר (סנהדרין דף עד.) ואמרי דבפרהסיא אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור ובצנעה יש חילוק בין עבודת כוכבים לשאר מצות דבשאר מצות יעבור ובעבודת כוכבים יהרג ור' ישמעאל אין שום חילוק בצנעה בכולן יעבור ואל יהרג ובפרהסיא בכולן יהרג ואל יעבור ומעשה דבן דמא פרהסיא הוה ולפיכך לא הניחו רבי ישמעאל ולפי זה נוכל לומר דהא דעבד ליה יעקב מינאה לר' אבהו לקמן בשמעתין (דף כח.) צנעא הוה ובשאלתות דרב אחאי (פרשת וארא) פוסק כרבנן דר' ישמעאל וכן מוכח סוגיא דתלמודא פ"ב דכתובות (דף יט.) דאמר רבא מי איכא מידי דאילו אתו עדים לקמן לאמלוכי אמרינן להו אתומו שקר ואל תהרגו [ו]דאמרינן אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים והיינו כרבנן דאי כר' ישמעאל אי בצנעא אפי' עבודת כוכבים נמי ואי בפרהסיא אפי' שאר עבירות נמי לא אבל קשיא דרבא גופיה אמר לקמן פרק ר' ישמעאל (דף נד.) הכל היו בכלל לא תעבדם כשפרט לך הכתוב ואי בהם יצא אונס והדר כתיב לא תחללו ואפי' באונס כאן בצנעא כאן בפרהסיא משמע אתאן לר' ישמעאל וצ"ע[ז] ואם רצה להאמיר על עצמו אפי' בשאר מצות רשאי כמו ר' אבא בר זימרא דירושלמי שהיה אצל עובד כוכבים א"ל אכול נבלה ואי לא קטלינא לך א"ל אי בעית למיקטלי קטול ומחמיר היה דמסתמא בצנעא הוה: **כל** מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן. ופ"ה ופליג אדרב יהודה דאמר לעיל אפי' ריבדא דכוסלתא לא מתסינן מינייהו וקשה דלעיל כי פריך מרב יהודה למאי דמפרש ריפוי ממון אין בו סכנה ומסיק ממון בהמתו נפשות גופו והיינו דרב יהודה ה"ל לאתויי על מתני' מילתא דר' יוחנן דמפליג בין שיש בו סכנה לאין בו סכנה וה"ל למפרך ולרב יהודה מאי איכא למימר אלא לאו שמע מינה דליכא מאן דפליג עליה דרב יהודה לכך נראה לר"ת דודאי לא פליגי ור' יוחנן איירי בחולה ובשיש בו סכנה כגון מכה שמחללין עליה את השבת אין להתרפאות מהן כי לא מרעי נפשייהו בה כי אם יומת דמאי לאשתמוטי ולומר מסוכן היה וכי אין בו סכנה מותר להתרפאות ואף כשאינו מומחה דודאי לא ימיתנו דלא מצי לאשתמוטי ואי קטלי מרעי נפשייהו אבל בבריא כגון ריבדא דכוסלתא מיהא אסור שהעובד כוכבים מזיקו ואינו מושש כי לא מרע נפשיה אם ימיתנו שיאמרו העולם בודאי במזיד הזיקו מפני שהיה שונאו וא"ת לעיל כי פריך מרב יהודה אמאי לא אוקי לה מתני' בחולה דאיכא לפליגי בין אין בו סכנה לכדקס"ד מעיקרא ממון אין בו סכנה נפשות יש בו סכנה ור' יהודה בבריא הוא דאיירי וי"ל דמשמע ליה דמתניתין מיירי בכל עניין בין בבריא בין בחולה ואי מוקמת ליה כדמעיקרא ריפוי ממון דשרי לא יהא אלא בחולה ואין בו סכנה אבל השתא דממון בהמתו ונפשות גופו אייירי בכל עניין בין בבריא בין בחולה שיש בו סכנה אי נמי ניחא ליה לפרש מתניתין דהכא כהיא דנדרים (דף לח:) המודר הנאה מחבירו מרפאהו ריפוי נפשות אבל לא ריפוי ממון ומפרש התם (דף מא:) ממון בהמתו ונפשות גופו והתם ליכא לשנויי ממון אין בו סכנה נפשות יש בו סכנה משום דס"ל דכל דבר של גוף חייב לרפאותו וכל מה שאמרנו שאסור בבריא וחולה שיש בו סכנה היינו ברופא שאינו מומחה אבל במומחה מותר כדאמר ר' יוחנן לעיל אם היה מומחה לרבים מותר ועל זה אנו סומכין להקיש דס מן העובדי כוכבים לגבי הקזה כל המקיזים מומחים הם:

מכה

סבר. העובד כוכבים: **שיולי קא משייל.** האי ישראל מדלא בעי לאיתסי מנאי לא סמיך עלי ושיולי קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת: **ספק מי ספק מת.** חולי שאם לא ירפאנו רופא ספק ימיה ספק ימות אין מתרפאין מהן דעובד כוכבים ודאי קטיל ליה ומוטב שיניח אולי ימיה: **ודאי מת מתרפאין.** היכא דידעינן שאם לא ירפאנו ימות ואין כאן ישראל לרפאותו מתרפאין מהן דעובד כוכבים מאי עביד ליה הא בלאו הכי מיית ושמא ירפאנו העובד כוכבים: **חיי שעה.** שהעובד כוכבים ממהר להמיתו ושמא יוס או יומים יחיה: **אם אמרנו נבוא העיר.** בארבעה אנשים מצוערים כתיב. אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו ונחיה ואם ימיתנו ומתנו: [והאיכא חיי שעה. ומיתה[ט] מיד]: **לא חיישינן.** הואיל וסופו למות כאן: **יעקב איש כפר סכניא.** כדאמרן[י] בפרק קמא (דף ח.): **מקרא מן התורה.** לקמיה מפרש ליה: **עד שילפה נשמתו.** במותר: **וילפה נשמתך בטהרה.** במותר: **ופורץ גדר.** עובר על דברי חכמים ישכנו נחש כדלקמן: **אינו נמי חויא ערקיה.** והיה יכול להתרפאות והנגלל ולחיות ע"י זה ולחויא דרבנן נמי לא ניחוש שאילו נשכו היה יכול להתרפאות ולחיות: **חויא דרבנן לית ליה אסותא כלל.** שאם נשכו נחש בשביל שעבר על דברי חכמים לא תעלה לו רפואה וימות אם היה מתרפא מנשיכה זו סופו למות על ידי נשיכת חבריו שעובר על דברי חכמים חייב מיתה: **מאי הוא ליה.** לדמא למימר מאי מקרא היה רואה להבין: **בפרהסיא.** יש חילול השם שיולא [לחוץ] ולמידין ממנו לחלל בקדושת השם: **כל מכה שמחללין עליה את השבת.** דהיינו מכת סכנה אבל שאין בה סכנה מתרפאים ולית ליה דרב יהודה דאפילו ריבדא דכוסילתא לא מסי (ב):

[ד] וצ"ל דבר[ה], ג) [תוספ' דתוליון פ"ב ה"ו], ד) שיתה שמתו במיתה בל"ל ר"מ, ה) [שבת קי.], ה) לקמן מד. יומא פה: סנהדרין עד., ו) [סנהדרין עד.], ז) בס"ת: שמא ימיתום, ח) בס"ת: מתלמידי יסו כדאמרינן, ט) בס"ת וסוף: יסו, י) [וע"ע תוס' שבת קי. ד"ה מויא], כ) דאמר מר בל"ל ר"מ, ל) [ועי' תוספות לקמן עד. ד"ה הא בצנעא ותוספות כתובות יט. ד"ה דאמר].

עין משפט נר מצוה

לו א ב מיי' פי"ב מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קנה סעיף ה:

לח ג מיי' פ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ב סמג עשין ה טוש"ע י"ד סימן קנו סעיף ה:

לט ד מיי' פי"ב מהל' רוצח הלכה ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קנה סעיף ה:

רבינו חננאל

שאין מתרפאין מהן אם שואלין אותו ואמר לו סם [ו]. רע לך מותר דאמר כי היכי דשאיל לדידי שאל נמי לרופא אחר ולא אתי לאורועי נפשיה: אמר רבב"ח אמר רבי יוחנן חולה ספק חי ספק מת אין מתרפאין מהן. ודאי מת מתרפאין. לחיי שעה לא חיישינן. איני והתניא לא ישא ויתן אדם עם המינין [ז] ואין מתרפאין מהן ואפילו לחיי שעה ומעשה בבן דמא בן אחות רבי ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר (סמא) [סכניא] לרפאותו ולא הניחו רבי ישמעאל דסבר אע"ג דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם הני מילי בצנועא אבל בפרהסיא לא דתניא היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אומרים לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג שיהרג ואל יעבור ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפי' בפרהסיא ת"ל ולא תחללו את שם קדשי. ופרקינן הא דתניא אין מתרפאין מהן אפילו לחיי שעה מן המינין בגון יעקב איש כפר (סמא) [סכניא] שהיה מין. ומאי טעמא דמינות משכא ומשום הכי אסור לשאת ולתת עמהן. אמר רבי יוחנן כל

ו) נראה דל"ל סם זה יפה לך ופס זה רע לך.
ז) פי' כופרין.

מסורת הש"ס

תורה אור השלם

1. אם אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם יָשַׁבְנוּ פֹה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרָם אִם יְחַיֵּנוּ נִחְיֶה וְאִם יְמִיתֻנוּ וָמָתְנוּ: מלכים ב ז ד
2. חִפֵּר גּוּמֶץ בּוֹ יְפוֹל וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכֶּנּוּ נָחָשׁ: קהלת י ח
3. וְשַׁמַּרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ: ויקרא יח ה
4. וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: ויקרא כב לב

גליון הש"ס

תוס' ד"ה חייא וכו' וא"ת איהו נמי. עיין תשובת רש"ס סי' ז סימן רכט:

הגהות הב"ח

(א) גמ' וא ולאי מת מתרפאין מהן ודאי מת מתרפאין מהן דאיכא דאיכא מי איכא מידי דאילו אתו עדים לקמן לאמלוכי אמרינן להו אתומו שקר ואל תהרגו (ב) רש"י ד"ה כל מכה וכו' לא מתסינן מינייהו הס"ד: (ג) תוס' ד"ה חויא וכו' פ"ה שכל העובר. נ"ב לריך לומר שלא היה לפניו פרש"י שלנו ועיין פי' דבור זה בס"ת דברי חיים סימן ר"ג בטוב טעם:

מוסף רש"י

ת"ל ולא תחללו. בפרהסיא איכא חלול השם ולריך לקדש שם השם אבל ונקדשתי, שמוסר נפשו על אהבת יולבו (סנהדרין עד.).

מכה של חלל. פ"ה שכנגד חלל הגוף ובירושלמי מפרש כל שהוא מן החלל ולפיכך: **מכה** שע"ג היד. פי' היינו חולי שעלה שם מחלוי לו שלא ע"י מכת חרב אבל מכת חרב ממרינן בכל מקום דמחללין עליה את השבת כדאמר שמואל בסמוך הלי פדעתא מחללין עליה שבת דסכנה היא ומפרשים פדעתא מכת חרב:

איכא בינייהו גב היד. ה"ה דהוה מלי למימר איכא בינייהו פדעתא ומכה שהיא צריכה לומר: **בבי.** פ"ה מקום מושב השיניים זינגיב"ש וקשה דקאמר בסמוך כיון דאקושי ועוד דנפרק אלו טרפות (חולין דף נט:) גבי חריא נמור כמי ושיני ואין דרך להיות הזינגיב"ש נושרות וכן בהמובל (נ"ק דף נב:) שיתין תיכלי מטו לכבא דקל חבריה שמע ובסוף המפקיד (ב"מ דף מב:) גבי ההוא תולע דלא ה"ל כמי ושיני למיכל לכך נראה לפרש כמי הם שיניים גדולות מישמנו"ם בלע"ז ושיני הם המחרות ט): **תחלי בחלא.** יקשהו שחליס בחומץ קרשו"ן וי"מ לשוס על המכה: **בטיליא.** פ"ה חזק כדאמרינן לקמן (דף נ.) טילא חריפא דמלרי זיקי ומיהו מלינו טילא יין חלש דאמר פרק מי שאחזו (גיטין דף ע.) גריעא דכולהו טילא חיולא: שוריי

מן החלל ולפיכך: **מכה** שע"ג היד. פי' היינו חולי שעלה שם מחלוי לו שלא ע"י מכת חרב אבל מכת חרב ממרינן בכל מקום דמחללין עליה את השבת כדאמר שמואל בסמוך הלי פדעתא מחללין עליה שבת דסכנה היא ומפרשים פדעתא מכת חרב:

איכא בינייהו גב היד. ה"ה דהוה מלי למימר איכא בינייהו פדעתא ומכה שהיא צריכה לומר: **בבי.** פ"ה מקום מושב השיניים זינגיב"ש וקשה דקאמר בסמוך כיון דאקושי ועוד דנפרק אלו טרפות (חולין דף נט:) גבי חריא נמור כמי ושיני ואין דרך להיות הזינגיב"ש נושרות וכן בהמובל (נ"ק דף נב:) שיתין תיכלי מטו לכבא דקל חבריה שמע ובסוף המפקיד (ב"מ דף מב:) גבי ההוא תולע דלא ה"ל כמי ושיני למיכל לכך נראה לפרש כמי הם שיניים גדולות מישמנו"ם בלע"ז ושיני הם המחרות ט): **תחלי בחלא.** יקשהו שחליס בחומץ קרשו"ן וי"מ לשוס על המכה: **בטיליא.** פ"ה חזק כדאמרינן לקמן (דף נ.) טילא חריפא דמלרי זיקי ומיהו מלינו טילא יין חלש דאמר פרק מי שאחזו (גיטין דף ע.) גריעא דכולהו טילא חיולא:

מכה של חלל אין מתרפאין מהן מאי בינייהו איכא בינייהו גב היד וגב הרגל [6]דאמר רב אדא בר מתנה אמר רב [א]גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב כל מכה שצריכה אומד מחללין עליה את השבת [6] אמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן [ב]והאי אישתא צמירתא כמכה של חלל דמי ומחללין עליה את השבת מהיכן מכה של חלל פירש רבי אמי [ג]מן השפה ולפנים בעי רבי [ד]אליעזר ככי ושיני מאי כיון דאקושי נינהו כמכה דבראי דמו או דלמא כיון דגואי קיימי [ד]כמכה של חלל דמו אמר אביי ת"ש [ג]ה"החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ חושש הוא דלא הא כאיב ליה טובא שפיר דמי דלמא תנא היכא דכאיב ליה טובא חושש נמי קרי ליה ת"ש רבי יוחנן [ד]חש בצפדינא אזל לגבה דההיא מטרוניתא עבדה חמשא ומעלי שבתא א"ל למחר מאי אמרה ליה לא צריכת

מכה של חלל אין מתרפאין מהן מאי בינייהו איכא בינייהו גב היד וגב הרגל [6]דאמר רב אדא בר מתנה אמר רב [א]גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב כל מכה שצריכה אומד מחללין עליה את השבת [6] אמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן [ב]והאי אישתא צמירתא כמכה של חלל דמו מהיכן מכה של חלל פירש רבי אמי [ג]מן השפה ולפנים בעי רבי [ד]אליעזר ככי ושיני מאי כיון דאקושי נינהו כמכה דבראי דמו או דלמא כיון דגואי קיימי [ד]כמכה של חלל דמו אמר אביי ת"ש [ג]ה"החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ חושש הוא דלא הא כאיב ליה טובא שפיר דמי דלמא תנא היכא דכאיב ליה טובא חושש נמי קרי ליה ת"ש רבי יוחנן [ד]חש בצפדינא אזל לגבה דההיא מטרוניתא עבדה חמשא ומעלי שבתא א"ל למחר מאי אמרה ליה לא צריכת אי צריכנא מאי אמרה אשתבע לי דלא מגלית אישתבע לה לאלהא ישראל לא מגלינא גלייה ליה למחר נפק דרשה בפירקא והא אישתבע לה לאלהא דישראל לא מגלינא אבל לעמיה ישראל מגלינא והאיכא חילול השם [ד]דגלי לה מעיקרא אלמא כמכה של חלל דמיא אמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים [ה]מאי סימניה רמי מידי בי ככי ומייתי דמא מבי דרי ממאי הוי מקרירי קרירי דחיטי ומחמימי חמימי דשערי ומשיורי כסא דהרסנא מאי עבדא ליה א"ר אחא בריה דרבא מי שאור ושמן זית ומלח [ו]ומר בר רב אשי אמר משחא דאווזא בגדפא דאווזא אמר אביי אנא עבדי כולהו ולא איתסאי עד דאמר לי ההוא טייעא אייתי קשייתא דזיתא דלא מלו תילתא וקלנהו אמרא חדתא ודביק [ז]ביה דדרי עבדי הכי ואיתסאי ורבי יוחנן היכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן [ח]אדם חשוב שאני והא רבי אבהו דאדם חשוב הוה [ט]ורמא ליה יעקב מינאה סמא אשקיה ואי לא רבי אמי ורבי אסי דלחכוהו לשקיה פסקיה לשקיה דרבי יוחנן [י]רופא מומחה הוה דרבי אבהו נמי רופא מומחה הוה שאני רבי אבהו דמוקמי ביה מיני בנפשייהו [י]תמות נפשי עם פלשתים אמר שמואל [יא]האי פדעתא סכנתא היא ומחללין עליה את השבת מאי אסותא למיפסק דמא תחלי בחלא (ג) לאסוקי גרדא דיבלא וגירדא דאסנא או ניקרא מקילקלתא אמר רב ספרא האי עינבתא פרוונקא דמלאכא דמותא היא מאי אסותא טיגנא בדובשא או כרפסא בטילייא אדהכי והכי ליתי עינבתא בת מינא ונינגדר עילוי חיורתי לחיורתי ואוכמתי לאוכמתי אמר רבא האי סימטא פרוונקא דאשתא היא מאי אסותא למחייה שיתין איתקוטלי וליקרעיה שתי וערב והני מילי דלא חיור רישיה אבל חיור רישיה לית לן בה רבי יעקב חש בפיקעא

מכה של חלל. פ"ה שכנגד חלל הגוף ובירושלמי מפרש כל שהוא מן החלל ולפיכך: **מכה** שע"ג היד. פי' היינו חולי שעלה שם מחלוי לו שלא ע"י מכת חרב אבל מכת חרב ממרינן בכל מקום דמחללין עליה את השבת כדאמר שמואל בסמוך הלי פדעתא מחללין עליה שבת דסכנה היא ומפרשים פדעתא מכת חרב:

איכא בינייהו גב היד. ה"ה דהוה מלי למימר איכא בינייהו פדעתא ומכה שהיא צריכה לומר: **בבי.** פ"ה מקום מושב השיניים זינגיב"ש וקשה דקאמר בסמוך כיון דאקושי ועוד דנפרק אלו טרפות (חולין דף נט:) גבי חריא נמור כמי ושיני ואין דרך להיות הזינגיב"ש נושרות וכן בהמובל (נ"ק דף נב:) שיתין תיכלי מטו לכבא דקל חבריה שמע ובסוף המפקיד (ב"מ דף מב:) גבי ההוא תולע דלא ה"ל כמי ושיני למיכל לכך נראה לפרש כמי הם שיניים גדולות מישמנו"ם בלע"ז ושיני הם המחרות ט): **תחלי בחלא.** יקשהו שחליס בחומץ קרשו"ן וי"מ לשוס על המכה: **בטיליא.** פ"ה חזק כדאמרינן לקמן (דף נ.) טילא חריפא דמלרי זיקי ומיהו מלינו טילא יין חלש דאמר פרק מי שאחזו (גיטין דף ע.) גריעא דכולהו טילא חיולא:

מאי ביניייהו. היא היא דהא ק"ל בפ"ב דיומא (דף פד.) דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת: (ג) **גב היד.** מחללין שבת אע"פ שאינה של חלל לגיסנא קמא אין מתרפאין אבל לגיסנא בתרא מתרפאין דהואיל ומתחזיא לי חזי דמקלקל בה לחיך ליה לסמא ומעבירו: **צריכה אומד.** שמסוכנת כ"כ שצריך לאמדו אם יחיה ואם ימות: **מכה של חלל אינה צריכה אומד** לא גרסינן לה: **אישתא צמירתא.** חולי חמה בלע"ז מלווי"ד. צמירתא לשון שריפה וחמימות ולוגמתו בהכוסס לאן לדיר (נ"ק דף ס.) לשמרא לעמורי: **מן השפה.** שפתיים: **ככי.** זינגיב"ש: **דאקושי.** קשין הן: **לא יגמע.** בשבת דכל רפואה אסרו חכמים לעשותה בשבת היכא דליכא סכנה משום שחיקת סממנין במסכת שבת (דף נג.): **לפדינא.** חולי השיניים ובלע"ז מיגש"ל: **מטרוניתא.** עובדת כוכבים היתה: **עבדה.** ליה רפואה ממשא בשבתא ומעלי בשבתא: **בשבתא מאי.** מיעביד דלא מגינא למייתי גבן מפני תלמידי בני כלה: **דרשה בפירקא.** לימד הרפואה לכל: **חילול השם.** דאיכי סברה אישתבע ועבר אשבועתיה: **דגלי לה מעיקרא.** משעה שגילתה לו אמר לה דעי שלא נשבעתי ולא אמרתי אלהיה דישראל אלא לאלהיה דישראל: **אלמא.** מדבעי לאסויי בשבתא כמכה של חלל דמיא ולקמיה פריך כיון דהכי הוא היכי מיתסי מעובד כוכבים והאמר רבי יוחנן כל מכה שמחללין עליה [את השבת] אין מתרפאין מהן והכא לא גרס לה עד לקמן: **ה"ג** אלמא כמכה של חלל דמיא אמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים: **מאי סימניה.** למידע דהוא צפדינא: **רמי מידי בי ככי ואתי דמא מבי דרי.** כשנותן כלוס לתוך פיו יולא מבין שיניו לס: **דרי.** הן שורות השיניים: **מקרירי קרירי דחיטי.** מאכל של חיטין ואכלו כשהוא צונן מאד בימי חורף: **כסא דהרסנא.** דג שטיגנהו בשומן היולא ממנו עם הקמח: **מאי עבדא ליה.** מטרונא לרבי יוחנן: **משחא דאווזא בגדפא דאווזא.** שמן אווזא המחוי באור וסכתן ע"י אחד מכנפי האווז על שיניו מבחוץ: **טייעא.** ישמעאל: **קשייתא דזיתא.** גרעינין של זיתים: **דלא מלו תילתא.** שלא הביאו שליש: **וקלנהו אמרא חדתא.** ליבן באור מרא חדשה פוטייר"ר בלע"ז וטרפן עליו: **ודביק בי דרי.** בשורות שיניים מבפנים: **אדם חשוב הוה.** ומיסתפי ממלכותא למיקטליה: **לחכוהו לשקיה.** להעביר הסם שהוא חזק. רבי אבהו הוה קרוב למלכות כדאמרינן בסנהדרין (דף יד.) ובכתובות (דף יז.) דנפקי אמתא דבי קיסר ומסרו ליה ומצער למיני בקרלי: **שאני.** ההיא מטרוניתא דר' יוחנן: **רופא מומחה הוה.** דאמרינן לעיל (דף כז.) אם היה מומחה לרבים מותר דלא מרע אנפשיה: **פדעתא.** פלע מכת חרב: **למיפסק דמא.** של פדעתא אם יולא יותר מדאי: **תחלי בחלא.** יקשהו שחליס בחומץ. תחלי קרישו"ן בלע"ז: **לאסוקי.** להעלות בשר שמחיה המכה: **גרדא דיבלא.** עשב ששמו יבלא כי **דאסנא.** קנה: (ד) **ניקרא מקילקלתא.** מולעים שהתרגוליים מנקרין באשפה. מאשפות יריס אביון מתרגמינן מקלקלתא מריס חשוכא (תהלים קיג): **עינבתא.** אגבעוא הדומה לענבא. מלע"ז בלע"ז: **פרוונקא דמלאכא דמיתותא הוא.** כלומר מסוכן הוא להמית: **עינבא כדובשא.** עשב הנקרא רוד"א בלע"ז ושומקיים אותו עם הדבש: **כרפסא.** אפי"ל בלע"ז: **בטיליא.** יין חזק מאד ומין יין הוא כדאמרינן לקמן (דף נ.) טילא חריפא דמלרי זיקי: **אדהכי.** בעוד שהוא מחזר אחר קממנין אלו: **עינבתא בת מינא.** עינבתא מענבי הגפן. בת מינא דוגמתה אם גדולה ואם קטנה קטנה: **וינגדר עליה.** יגלגל עליה: **חיורתי לחיורתי.** לאגבעוא לבן ענבה לבנה: **סימטא.** קלו"ג בלע"ז נפח העומד באדם: **פרוונקא דאשתא הוא.** ע"י חולי שאמו חמה הוא בא וסימן הוא לה: **שיתין איתקוטלי.** מכת אגבע לרדה מדביקה בגודלו ושומטה ומכה בלפוריה: **ולא חיור רישיה.** נתבטל להוליא הליחה היא רפואתו: בפיקעא

לגו מן עינא אסיר שמואל אמר אהן דוק תפל אסור לעין בשבת מינה את ילוף לחזזיתא וכן עורדענא סכנה הדא גומרתא סכנה וגותנין עליה (ג) רומץ בשבת ר' יהושע בן לוי הוה ליה קורוס וארורן ליה ר' חנינא ור' יונתן משחוק תחלופין ומיתן גו חמרא עתיקא ומישתי דלא ליסחכן ר' יעקב בש"ר יוחנן בכל מתרפאין חרץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים עבודת כוכבים כגון דאמר ליה הבא עליך של עבודת כוכבים וכן כל כיוצא בהן אמר רב הונא זאת אומרת שאין מתרפאין בגילוי עריות דתני הותרה שבת מכללה פי' להתרפות בדבר סכנה ובמכה של חלל כדאמרן נערה המאורסה לא הותרה מכללה ואפילו להתרפות כהדא חד בר נש רחם איתתא ואיסתכן

כך אמרתי (שם). **מאי סימניה.** של אותו חולי, רמי מידי בי ככי. כשנותן כלוס בשיניו, ומייתי דמא מבי דרי. זב הדם בשורת שיניו (שם). **ממאי הוי.** על ידי מה בא החולי הזה (שם). **ומחמימי חמימי.** האוכל פת חמה יותר מדי (שם. ושם: מחמימי חמימי דחיטי). **ומשיורי.** שעבר עליו הלילה (שם). **כסא דהרסנא.** דגים מטוגנים עם הקמח בשמן שלהן (שם). **משחא דאווזא בגדפא דאווזא.** שומן מוח עצם הכנף שבגלגם כנף העוף שקורין בגי"ל (שם). **אמרא חדתא.** על מר חדש שקורין פוטיי"ר (שם). **ודביק ביה דדרי.** הדבק בשורת השיניים (שם. ושם: בכבי דדרי).

מ א מי' פ"ב מהלכות שבת הלכה ה סמג לאוין סה טוש"ע ס"ח סימן שכח סעיף ו:

מא ב מי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ז [רב אלפס עוד בשבת פרק יד דף מב. וע"ש וגם בריב אלפס דהכא]:

מב ג ד מי' שם הלכה ה טוש"ע שם סע"ג:

מג ה מי' שם פכ"ח הלכה כד סמג שם טוש"ע שם סעיף לב:

מד ו [טוש"ע י"ד סי' רלב סעיף יד בהגה]:

מה ז (מי' פי"ב מהל' רוצח) סמג עשין מה טוש"ע י"ד סימן קנה סעיף ט:

מו ח (מי' פ"ב מהל' שבת הלכה ה) סמג לאוין סה טוש"ע ס"ח סימן שכח סעיף ז:

רבינו חננאל

מכה של חלל אין מתרפאין מהן וכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת. אמר רב גב היד וגב הרגל כמכה של חלל הן ומחללין עליהן את השבת. וא"ר יוחנן מכה של חלל אינה צריכה אומד ואישתא צמירתא נמי כמכה של חלל דמי: מהיכן מכה של חלל מן השפה ולפנים וצפדינא נמי שהיא כאב שיניים הואיל ומתחלת בפה וגומרת בבני מעיים כמכה של חלל דמי. פי' ככי שיני דרי בשר שעל גבי השיניים: ר' יוחנן חש בצפדינא אזיל גבי עובדת כוכבים לאיתסויי מינה. והיכי עביד הכי והא איהו דאמר כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן והאי צפדינא מחללין עליה השבת. ופרקינן רבי יוחנן אדם חשוב הוה ומתיירא לעשות לו כלום רע. איני והא ר' אבהו דאדם חשוב הוה ורמא ליה יעקב מינאה סם בשוקיו ואילו לא מיהרו ר' אמי ורבי אסי וליחכו הסם מעל שוקי הוה פסקיה לשוקיה. ומשגינן אע"ג דרופא מומחה [הוי] ולא מרע נפשיה. משנאה גדולה דשנאי ליה לר' אבהו הני מינאי מפקרי נפשייהו ואמרי תמות נפשי עם פלשתים: **ירושלמי** מהו מכחול מינהון רבנן אמרי מאן דבעי מסתמי ליסתמי. לוי אמר מאן דבעי לימות ימות רב לא עבד עינא ט) כחלא והא אנן חמיין לון טעמין הדא קלרייתא נימר כד היא טבא טעם לה כד לית היא טבא קיימא לה וסמיא אהן אופיין סכנה הדא תרייתי ר' סימן אמר אסורה רבי יוחנן אמר מותרת כל שהוא מן השפה ולפנים מרפאין אותו בשבת. ר' חנינא בש"ר מעלין עצם של ראש בשבת וכן מעלין בנות אזנים בשבת ר' אבהו בש"ר יוחנן (אתי) [אהן] סומקא סכנה א"ר אבין ג) לוקטין לו עוקין בשבת רב אמר חמרא לבר מן עינא שרי

ט) גי' רבינו בירושלמי נראה שהוא כגי' הרמב"ן בספר תורת האדם כשער הסכנה ופי' דרב דלא סבר דלא הוי כמכה של חלל ופי' בגמרא דף נה ע"ב. ב) לפנינו בירושלמי הגיגלא ליקטין לו עוקין בקרב בשבת וע"ש פי' בפ"מ. ג) אולי ל"ל נותנין עליה רמץ ובירושלמי לפנינו איתא ונותנין עליה חמץ בפסח ואבן גי' רבינו נראה שהוא

שאלון לר' אלעזר דתיעבר קומוי או ישמע קולה ולא ימות ואמר לון ימות ולא כן איכא דאמרי פנויה הות אבל נתן עיניו בה והיא כאשת איש א"ר חנינא זאת אומרת שאין מתרפאין בשפיכות דמים דתנן באהלות פ"ז האשה המקשה לילד מחתכין הוולד במעיה ומוציאין אותו אברים אברים מפני שחייה קודמין לחייו. יצא רובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש ודחי רב חסדא שניא היא תמן דלא נודע מי הורג את מי: האי פדעתא סכנה ומחללין עליה את השבת פי' פצע כדמתר' פצע כדידה ביבלא גרדיס שגורדת מעשב שנקרא חצב בלשון רבנן. ניקרא מקוקולתא תחיכה של רעי מן האשפה. פי' עינבתא מורסא כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים עבודת כוכבים כגון דאמר ליה הבא עליך של עבודת כוכבים וכן כל כיוצא בהן אמר רב הונא זאת אומרת שאין מתרפאין בגילוי עריות דתני הותרה שבת מכללה פי' להתרפות בדבר סכנה ובמכה של חלל כדאמרן נערה המאורסה לא הותרה מכללה ואפילו להתרפות כהדא חד בר נש רחם איתתא ואיסתכן

שוריינו דעינא בליבא תלו. פי"ה מאור העין (מ) תלוי בטרפסי דליבא ולי נראה באוכנתא דלבא תלו כלומר ראיית העין תלוי בהבנת הלב שוריינו בש"ן כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב א"נ שוריינו בסמ"ך מלשון סייר נכסיה (חולין קה.) באוכנתא (מ) בנ"ת לשון הבנה כדאמרינן במרכבה (מגילה כד:) באוכנתא דליבא הוי מזי:

חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא סכנתא. מכאן פי' מ) ר"י הא דאמרינן בפ"ק דחגיגה (דף ה.) ומצאוהו רעות רבות וצרות כגון זיבורא ועקרבא שסייסה צרות זו לזו שא"א לעשות לו לא חמימי ולא קרירי ודלא מ) כפ"ה שפירש שעושות לו הרבה צרות ולפירושו קשה מה היה לו להזכיר אלו יותר מהאחרות: שני

בפיקעא אורי ליה רבי אמי ואמרי לה רבי אסי אורי ליה ליתי שב ביני אהלא מ)תולנא וצייר ליה בחללא דבי צוארא וליכריך עילויה נירא ברקא וטמיש ליה בנטפא חיורא וליקליה ובדר ליה עילויה אדהכי והכי ליתי קשיתא דאסנא לינח פיקעא להדי פיקעא וה"מ פיקעא עילאה פיקעא תתאה מאי לייתי תרבא דצפירתא דלא אפתח וליפשר ולישדי ביה ואי לא לייתי תלת טרפא קרא דמייבשי בטולא וליקלי וליבדר עילויה ואי לא (פ) לייתי משקדי חלזוני ואי לא מייתי משח קירא ולינקוט בשחקי דכיתנא בקייטא ודעמר גופנא בסיתווא רבי אבהו חש באודניה אורי ליה ר' יוחנן ואמרי (ס) ליה בי מדרשא מאי אורי ליה כי הא דאמר אביי (ע)אמרה לי אם לא איברי כוליתא אלא לאודנא ואמר רבא אמר לי מניומי אסיא כולהו שקיינו קשו לאודנא לבר ממיא דכוליתא לייתי כוליתא דברהא קרהא וליקרעיה שתי וערב ולינח אמללא דנורא והנהו מיא דנפקי מיניה לישדינהו באודניה לא קרירי ולא חמימי אלא פשורי ואי לא לייתי (פ) תרבא דחיפושתא גמלניתא וליפשר ולישדי ביה ואי לא למלייה לאודניה מישחא וליעבד שב פתילתא דאספסתא וליתי שופתא דתומא וליתוב ברקא בחד רישא וליתלי בהו נורא ואידך רישא מותבא באודנא וליתוב אודניה להדא נורא ויזדהר מזיקא ונישקול חדא וננח חדא לישנא אחרינא ואי לא לייתי שב פתילתא ביקרא ושייף ליה מישחא דאספסתא ונייתי חד רישא בנורא וחד רישא באודניה ונשקול חדא וננח חדא ויזדהר מזיקא ואי לא (ד) לייתי אודרא דנדא דלא משקיף וננח בה ולתלייה לאודניה להדי נורא (ג)ומיזדהר מזיקא ואי לא לייתי גובתא דקניא עתיקא בר מאה שנין (ד)ולימלחיה מילחא גללניתא ולקלי ולידבק וסימנך רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא אמר רבה בר זוטרא אמר רבי חנינא (א)מעלין אזנים בשבת תני רב שמואל בר יהודה ביד (ב)אבל לא בסם איכא דאמרי בסם אבל לא ביד מ"ט מזריף זריף אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת סבור מיניה הני מילי הוא דשחקי סממנין מאתמול אבל משחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים לא א"ל ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיה לדידי מיפרשא מיני' דרב יהודה אפילו מישחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים מותר רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת אמר להו רב שמואל בר יהודה מאן ציית ליהודה מחיל שבי לסוף חש בעיניה שלח ליה שרי או אסיר שלח ליה (ה)לכ"ע שרי לדידך אסיר וכי מדידי הוא דמר שמואל היא (ס) ההיא אמתא דהואי בי מר שמואל דקדחא לה עינא בשבתא צווחא וליכא דאשגח בה פקעא עינא למחר נפק מר שמואל ודרש עין שמרדה (ג)מותר לכוחלה בשבת מאי טעמא דשוריינו דעינא באובנתא דליבא תלו כגון מאי (ו)אמר רב יהודה כגון רירא דיצא דמא דימעתא וקידחא ותחלת אוכלא לאפוקי סוף אוכלא ופצוחי עינא דלא אמר רב יהודה זיבורא ודחרזיה סילוא וסמטא ודכאיב ליה עינא ואתי עילויה אישתא כולהו בי בני סכנתא חמה לחמה (ו) וסילקא (ז)לצינא וחילופא סכנתא חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא סכנתא חמימי לסילוא וקרירי

לחספניתא

מוליאה לחה ורפואות של יבש כגון גובתא דקניא ומילחא גללניתא לאודנא רטיבא המוליאה לחה: **מעלין אזנים.** גידי אזנים פעמים שיורדין למטה ומתפקרין הלחיים וצריך להעלותן ויש סכנה בדבר: **אבל לא בסם.** הואיל ואפשר ביד: **מיזרף זריף.** (ו)עושה חבורה ויש חילול שבת יותר מאבל קשירת סם אין שם חילול דאורייתא: **שמרדה.** שרולה ללאת מלאה כמלאה המורד ויולא: **אבל משחק ואיתויי דרך רשות הרבים לא.** דלאו סכנת נפשות אלא סכנת עוורון: **אפילו משחק ואיתויי כו'.** כדאמרינן לקמן שוריינו דעינא בליבא תלו מאור העין מעורין ואחוזין בטרפסי הלב: ה"ג **מאן דלייש ליה ליהודה מחיל שבי.** השומע דבריו ומקבלם יחלל שבת: **לדידך אסיר. דקדחא.** (ח)אלפי"ר לשון הקדוח אש (ישעיה סד) תמימות: ה"ג **מוסר לכוחלה בשבת מ"ע שוריינו דעינא באובנתא דליבא תלו: כגון מאי.** על איזה חולי העין מחללין שבת: **רירא.** נוטפת עינו רירא בלע"ז קלייר"ש: **דילא.** איספונג"ט לשון נעילה ומחיצה: **קדחא.** חמימות: **תחלת אוכלא.** בתחלת החולי: **סוף אוכלא.** שכבר נתרפא ועדיין קודחת מעט: **ופצוחי עינא.** שבא לכוחלה כדי להאיר מראית עינו: **זיבורא ודחרזי' סילוא וסימטא ולאב עינא ודאתי עלה אישתא כולהו בי בני סכנתא.** מי שיש עליו אחת מאלה שנשכתו לרעה או שנתחב קוץ בבשרו דחרזיה לשון מחרוזות של דגיס (כ"מ כפ.) סילוא קוץ או שיש עליו סימטא קלו"ג וכנגס במרחץ באחת מכל אלה סכנתא היא: **חמה לחמה. א)** לגון יפה לחולי חמה: **וסילקא.** תרדין: **לזיקא.** לשחפת לונגא: **וחילופא סכנתא.** לפי שהלגון מוסיף עליו קור והתרדין מחממין: **חמימי לסילוא.** צריך לשרות המכה בחמין והא דלמרינן לעיל סילוא בי בני סכנתא היכא דרחץ כל גופו בי בני שמחמם כל גופו:

חוספניתא

עדיין לא ילדה: ר' אבהו חש באודניה אורי ליה ר' יוחנן מייא דכוליתא דברהא נקרעיה שתי וערב לינחיה אמללא דנורא והנהו מיא דצילי מינה לא קרירי קרירי ולא חמימי חמימי אלא פשורי דלא איברי כוליתא אלא לאודנא: א"ר חנינא מעלין אזנים בשבת. תני רב ושמואל ביד אבל לא בסם. איכא דאמרי בסם דיד מזרף זריף כלומר נגיעת היד קשה היא ושורפת: אמר [רב זוטרא בר טוביא] משמיה דרב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת. ואסיקנא אפילו מישחק סממנין בשבת ואייתויי דרך רשות הרבים שרי: רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבתא וכו'. דרש מר שמואל עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת דסכנה היא דהא ההיא אמתא בי מר שמואל דקדחא לה עינא צווחה בשבת ולא אשגח בה חד ופקעא עינא והני מילי בתחלת אוכלא כגון רירא דיצא דמא ודמעתא וקידחא פי' מורדת ריר וכואבת כאילו נועצין דבר בעינא ואתי דמא ודמעתא ומעלה חמות כדכתיב כי אש קדחה באפי וגו' והוא בתחלת אוכלא מחללין עליה השבת אבל בסוף אוכלא ופצוחי עינא לא: אמר רב יהודה מי שהכתו זיבורא וכן מי שיש לו כאב עין וכן מי שהקיז דם לכל אלו הדברים להכנס בבית מרחץ סכנה היא. חמא לחמא פי' וסילקא לזיקא. מי שעקצו עקרב ראוי להאכילו דברים חמים ומי שהכתו זיבורא ראוי להאכילו דברים קרים וחילופא סכנה

עין משפט נר מצוה

מו א ב מי' פ"ג מהלכות שבת הלכה י וסכ"מ הלכה לא קמג עמין סה טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף מג [וכתב אלפס שבת פי"ד דף מג. ושם כל הענין]:

מז ג מי' שם פ"ג הל' ד טוש"ע שם סעי"ט:

מוסף רש"י

רירא. שעושה ריר בגי"ל והוא שקורין קלי"ר בלע"ז שהוא עושה ריר שמגליד תמיד (ביצה כב.). **דיצא.** פי' שנוקב כמו מחט כמו (חולין נג:) דן ביה מידי (ביצה שם). **דמא.** שנקק"ל (שם). **דימעתא.** מדמעת תמיד (שם). **וקידחא.** לשון קדחה בלאפי, שורפת, והיא שקורין איתקלפיטש"ן (שם). **ותחלת אוכלא.** תחלת חולי של כל אלו (שם). **סוף אוכלא ופצוחי עינא.** שקרוב להתרפאות הוא ואינו כואב אלא להגיה מאורו (שם).

שייך לעמוד הבא

ותרדין. בלי"ן (ברכות נז:). **ומי סיסין.** מנשיל של פוליאו"ל (שם ומד:). **והרת.** ולגיר"א שהולך נוצר בו (שם מד:) שהשליל בתוכה (שם נז:). **ויותרת הכבד.** איינג"ש של בהמה (שם). **ושחלים.** מין מאכל (גיטין נז.). **ותגלחת.** אם מגלח (ברכות נז:). **שפוד שפחות וגזומות.** אלו שלא הלכות רב מלכו אמרן ולא רב מלכיא, אפשי שאמוליקין דומין זה לזה ויש שמחליפין שמועה של זה בשל זה, נתנו בהם סימן לסדר המשנות (ביצה כח:). **שפוד.** כפ' אין לדין (ביצה כח:) שפוד שלו כו בשר אסור לטלטל, א"ר מלכיו א"ר אלא ושומנו ומניחו נקבו זרח, והיינו שמעמתא, דעילויה מילחא דאמורא אמרה (מכות כא.). **שפחות.** משנה היא בפ' אע"פ (כתובות נט:) ר"א אומר אפילו הכניסה לו מאה וכו', אמר רב אלו מלכיו א"ר אלא כר אהבה הלבה כר"א, והיינו משנה, דאמתני' קאי ולא קאמר מילחא באתי נפשה (שם). **גזומות.** בגדה בגא סימן (כב.) ר' אלנו אמר רב הוא שהי שערות שאמרו לרוך שיהא בעוקבן גזומות, רב מלכיו אמר רב אלא כר אהבה גזומות אע"פ שאין בו שערות (שם). בלורית. בפ' אין מעמידין כו' והיינו מתניתא (שם). **אפר**

רבינו חננאל

ההיא נקראת סקוטלי. פי' פרונקא שליח להודיע להזהר וכבר פרשנוהו בכמה מקומות. פי' חש בפיקעא מלשון בקיעה והיא פיקא כלו' מקום שנבקע בתחתוניות של אדם. לכודה פי' רוח שאוחזת האשה אחרי לידתה נקרא כודא. אכרתא ברוש. קשייתא דאסנא פי' גרעינים של סנה. צפירתא דלא אפתח צפורת שלא נפתחה רחמה כלומר

הגהות הב"ח

(פ) גם' ליתי משקדי חלזוני. נ"ב בערוך ערך משקד גורם משקדי ע"ש פירושו: (ב) שם ואמרי לה כי מדרשא: (ג) שם מרבא דחיפושתא. נ"ב מולגת השמורה ועיין בערוך: (ד) שם ליתי אחדרא דנדא. נ"ב ס"פ דגדא ועיין בערוך: (ה) שם דההיא אמתא: (ו) שם וסילקא לצינא. נ"ב ס"פ לזיקא וכן בערוך ופי' תרדין ליום שהיא בכרסו של אדם עכ"ל: (ז) רש"י ד"ה שופתא דתומא בית יד של שוס וכן עיין. נ"ב אבל בפרק חולין משמע שהיא אמצעי של שוס וכן פרש"י ע"ש דף קמ: (ח) תוספות ד"ה שוריינו וכו' מאור העין מעורין ואחוזין בטרפסי הלב באוכנתא כע"ל: (ט) בא"ד סייר נכסיה באוכנתא. נ"ב ומנסכת נהה דף כ ע"ב איתא באוכנתא דלבא יתבי ותוזנתא הוא תרגום של מדר ר"ל חדר הלב והוא נכון:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה אמה לאמה. נ"ב ע' בערוך ערך אם וממנו לקח רש"י פירושו ומשמע שם דברים אמת אמל"ף לבסוף:

לעזי רש"י

פיג"א. פי' הטבעת.
ליצ"א. ניר.
בוטונ"ש (בס"א). פירות ורד-הבר.
לימ"ן. חילזון ערום.
אישקרבו"ט. חיפושית.
קרוקי"ם. חיפושית (בסלאווית).
הניטר"ן. שחרורית (מין חיפושית).
ליצ"א. ניר.
פוריל"ד. צבע סגול.
שליימ"א [שי"ל יימ"א]. מלח הסלע (כגון מלח סדומית).
אשלפי"ר [אישקלפי"ר]. להתחפס, ללקות בדלקת.
קצייר"א [קציר"א]. ליחת העיניים.
אישפונג"ט [אישפרינטי"ש]. כאבים נוקבים.
קלו"ג. נפיחות.

ב) תולענא. יעב"ן.
ג) [קדושין לא: וש"נ].
ד) ולמדהר יעב"ן.
ה) וילמליה. **ס)** [שבת קכד:]. **ו)** ביצה כב., **ז)** [ניר' הערוך בערך חס ז' לזיקא ועי' רש"י ד"ה לזיקא נראה שגרסתו ג"כ היה כן]. **ח)** [נ"ל פין]. **ט)** בפ"ל: בטוט"ש. **י)** [שמות טו:]. **כ)** בשבט. יעב"ן. **ל)** [עי' רש"י יומות עו. ד"ה מזרף זריף]. **מ)** [בחגיגה ה. מתנו זה בשם ר"מ]. **נ)** [עי' פירוש רש"י שלפנינו בחגיגה שם בתב מש"ה נקט זיבורא ועקרבא דלמרינן במסכת ע"ז חמימי לעקרבא וכו' והיינו כפי' ר"י דסכמ].

חוספניתא. סדקין שבפני האדם: **מוניני.** דגים קטנים: (ג) **סיבורי.** הקזת דם מכתפיים: **שני לדם דג.** אם הקיז דם היום אוכל דגים למחר: **שני לדג דם.** אכל היום שלפני הקזה דגים: **תגב"ש.** מלגבינה בגליס שחליס: **וכי מפנה.** מאן דאכל הני בתר הקזה ובא ליפנות חוץ לעיר לא יפנה (ד) למזרחה של עיר: [1]**משום דקשי ריח.** דברים הללו והרוח מביאתן לעיר: הכי גרסינן **לא יפנה אלא למזרחה של עיר.** שרוח מזרחית אינה חזקה כדתנן בלא יפחות (נ"ב דף כה.) אין עושין בורסקי אלא למזרחה של עיר ובמסכת ברכות (דף מ.) היכן למזרח גורנו דמו ברשאו שרוח מערבית מביאה עליו ומסוכן הוא: **איסתומכא דליבא.** דופני בשר שתחת הלב והוא טרפשא. ליבא אחרינא תגון שבגנד הלב שקורין ביגל"ל ופעמים שנכפף לגד פניס ומעכב את הנשימה והו עיקר: **כמונא כרוייא.** (ה) כעין כף אגרוף (ו): **וגיגיא.** מיגנ"ל: **אגדנא.** עשב מר הוא והוא מרובי"ל לבן. לענה (ז) מתרגמינן גידין: **ליפרי.** שדרינ"ה: **אכדתא.** חיזוב: **לגיבא בחמרא.** א] לאיסתומכא דליבא יפתה אלו ביין: **לרוחא.** לשחפת שמתמת רוח יפתה אלו במים: **לזודא.** חולי אשה יולדת ומצטנגת על המשבר: **שכמה.** דומה תיבה זו לשכרא בשתי אותיות: **מלא חמש אצבעתיה.** מלא ידו: **מלא אצבע רבה ומלא אצבע ווערבי.** שיכול לאחוז בזרת ואגודל יחד: **כווזא.** כלי קטן: **ברוודא.** מלא כף: **בי כוכבי.** תחת הכוכבים בחלר (ח) של בית: **ומי סיסין.** פוליו"ל יבש שורה במים ושותה: **והרם.** רחמה של בהמה: **ויוסרא בכבד.** טרפשא דבכבדא שקורין אייבר"ש: **במרלא.** מירדויי"ר לרלות אם מספקר יפה באומנות וסבר העובד כוכבים כיון דקפיד אהכי חשוב הוא ומתיירא להורגו: **לבלוריתו.** שהוא מגדל לעבודת כוכבים שומט את ידו מקודם לכן שאשה אצבעות לכל רוח כדלקמן כדי שלא יהא מתקנה: **בשבילי דנהרדעא.** חוץ לעיר: **לזוגא.** לתחון: **קוניך.** לזאלך: **שבילי דנהרדעא.** ששם עוברים ושבים תדיר: **שפוד.** באין לדין במסכת בילה [כח.]: **שפחות.** בכתובות בחלש"פ [פא.]: **גומות.** בנדה בבא קמא [נב.]. הני תלת שמעתא דרב מלכיו אמרינהו משמיה דרב אחא בר אהבה: **בלורים.** דהכא: **אפר מקלה.** דמכות פרק בתרא [כא.] לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראית ככתובת קעקע. אפר מקלה אפר הכירה שקלוי וארוף מאד ואשור ונראה ככתובת קעקע: **וגבינה.** הכא בפירקא (דף לה:) אמר רב מלביה אמר רב אחא בר אהבה מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר: **מפניפין ומחניפא.** הנך דאיתמר אפירושא דמתני' וברייתא' רב מלביה והנך דאיתמר שמעתתא בחלקי נפשייהו ולא אפירושא דמתניתא' רב מלביו: **מפני' מלבהא.** היא דמותבינן מינה לאמורא וכ"ל (ו) מלביה שמו דומה לנקבה: **מאי ביניייהו.** בין רב פפא לרב חנינא: **איכא ביניייהו שפחות.** דאוקי רב חנינא כרב מלביו ורב פפא כרב מלביה ומעייל אפר מקלה כרב מלביו דהנך תלת שפוד ואפר מקלה וגומות שמעתא מינהו ולא אמתני' קיימא אבל שפחות מ"ר מלביה הלכה כר"מ דאמר במשנתינו אפי' הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בגמר (ו) בלורים דהכא אפירושא דמתניתא קאי דקתני לעיל שומט את ידו ואמי אילו אפירושי שיעורה וכן גבינה דקתני מתני' אלו דברים האסורים כו' אמרינן מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכבי' ופי' רב מלביה. (ו) והא דנקיט תלמודא איכא ביניייהו שפחות ולא נקט שפחות ואפר מקלה אמילתיה דרב מלביה דאתנא ביה רב פפא סימן נקט: **מתני'**

שני לדג דם. והא דאמרינן בנדרים (דף נד:) אין מקיזין לא על העופות ולא על הדגים היינו לאלתר:

(ט) **אבל לא בינו לבינו.** פי' במקום שאין דגלין בני אדם כ"כ כי ההיא דרב חנא בשבילי דנהרדעא אכל ביחוד ממש לא מלינהרין דמיפוק ליה אף בלא מסתפר אסור להתיחד עמהם משום שפיכות דמים וכן יש לפרש לעיל (דף כו.) גבי מייקה: **המסתפר** מעובד כוכבים רואה במראה. מניא בתוספתא פ"ג ובירושלמי דפירקין ישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה מן הכותי אין רואה במראה פי' לפי שאינם חשודים על שפיכות דמים (י) המירו של בית ר"ג שיהו רואין במראה פי' אף מן הכותי מפני שהיו זקוקין למלכות משמע שאסור לאיש לראות במראה וראה כי הטעם משום לא יגבה גבר שמלת אשה דמתרגם לא יתקן גבר בתיקוני אתתא והא (יא)(דתנן) בפ' שואל (שבת דף קמט.) אין רואין במראה בשבת ומפרש בגמרא במראה של מתכת מפני שאדם עשוי להסיר בה יומין המדולדלות ומשמע דוקא בשבת הא בחול שרי אתם באשה מייתי ואדם לא דוקא לאיש אסור בכל עניין וכן משמע בירושלמי דמפרש טעמא דאין רואין במראה דפעמים שהאשה רואה ניימא אחת לבנה ותולשה ובאה לידי חיוב חטאת ומסייים בה והאיש אף בחול אסור שאינו דרך כבוד ג' דברים התירו לבית רבי שיהו רואין במראה ושיהו מספרים קומי ושילמדו לבניהם חכמת יון שהם זקוקין למלכות ואין לדאות בהא דקאמרי אף בחול אסור קאי אהשתא ניימין לנקט לבנות מתוך שחורות דה"ל אמרינן פרק המלביע (שם דף לד:) המלקט לבנות מתוך שחורות אפי' אחת בשבת חייב ודבר זה אף בחול אסור משום לא יגבה דהא מדקא מייתי עלה התירו לבית רבי לראות במראה משמע דהא דאסור בחול לראות במראה הוא ומיהו אינו אסור כ"א להתנאות דעבר משום לא יגבה גבר אבל להסתפר וגלח ולראות במראה שלא יחבל בעצמו או משום מיחוש עיניים ולאי מותר ובוחן לבות הוא יודע והלכה למעשה דאסור להסתפר מעובד כוכבים אלא אם כן רואה (יב) ואפילו בראשו הרבים מדקא אמר רב חנא אתיתי לי דעברי אדרבי מאיר ודוקא בתער דשכיח ביה הזיקא בקל אבל במספרים לא שכיח בהו הזיקא שרי אם יש עמו אחר:

יין

דאיכא מראה מתחזי כאדם חשוב רב חנא בר ביזנא הוה מסתפר מעובד כוכבים בשבילי דנהרדעא א"ל חנא חנא יאי קוציך לזוגא אמר תיתי לי דעברי אדר"מ ואדרבנן לא עבר אימר דאמור דבנן ברה"ר ברה"ר מי אמור והוא סבר שבילי דנהרדעא כיון דשכיחי רבים כרה"ר דמו: (יג)ועובד כוכבים המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו: וכמה אמר רב מלביה אמר רב אדא בר אהבה ישלשה אצבעות לכל רוח ורוח (יד)אמר רב חנינא בריה דרב איקא שפוד שפחות וגומות רב מלביו בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלביה אמר רב פפא מתני' ומתניתא רב מלביה שמעתתא רב מלביו וסימנא מתניתא מלבתא מאי ביניייהו איכא ביניייהו שפחות:

מתני'

דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן ורפואה. ואלו הן כרוב ותרדין ומי סיסין יבש וקיבה והרת ויותרת הכבד וי"א אף דגים קטנים שבפרין ומרבין זרע ומברין כל גופו של אדם: **ת"ר** עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו חליו קשה האוכל בשר שור בשר שמן בשר צלי צפורים ביצה צלויה שחלים תגלחת מרחץ וכבד וגבינה וי"א אף אגוזים וקשואין: **מתני'** ואין מסתפרין מן העובד כוכבים בכל מקום דברי ר"מ וחכ"א ברה"ר מותר ת"ר ישראל המסתפר מן העובד כוכבים ברה"ר רואה במראה ואינו חוששש מ"ט כיון דרואה במראה כמדומה העובד כוכבים שהוא אדם חשוב ומתיירא ליגע בו. פי' (ו) קוצף ועובד כוכבים המסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו. פי' בלוריתו מקום בראש שמגלחין אותו הכומרים לעבודת כוכבים. וכמה מקום שומט את ידו. אמר רב מלביה אמר רב אדא בר אהבה ג' אצבעות לכל רוח ורוח וקו"ל דהא שמעתתא דרב מלביה היא דגרסי' שפוד שפחות וגומות רב מלביו בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלביה רב פפא אמר מתני' ומתניתא רב מלביה כו' וכבר פירשנוהו בכתובות ובכמה מקומות לפיכך לא הארכנו בכאן פי' שפוד ביום טוב שפחות בכתובות גומות בנדה

(ו) נראה לי"ל פי' קוצף נרון וכן הוא בערוך ערך קצ.

מסורת הש"ס

(א) [נדרים נד: ע"ש היטב], (ב) [בערוך וכרב אלפס איתא איסטומכא], (ג) [בעריך איתא ואכתא עין שבת קנח.], (ד) [ברכות מד: מ:], (ה) [בס"ת: וקיבה], (ו) [כלומר חלב טהור או שומן של עופות ודגים ומלא שומן הוא עניין כפ"ע והלכך שפיר קא מתיב עשה דברים וכו'], (ז) [לעיל יח.], (ח) [תוספ' פ"ג ה"ח], (ט) [ביצה כח: בתוספ שם: מכות כח. נדה נב. י) [נ"ל אחר ד"ה הכי], (כ) בס"ת במקום כה"ר: כמון מלא אגרו"ס, (ל) [איכה נ], (מ) [בדפו"י אלא בנדים], (נ) אי נמי הא כל"ל ל"ס, (ס) זה הדבור איך במתני', (ע) [נ"ל דמניא].

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה לגיבא בחמרא. לאיסטומכא דליבא כל"ל:

לעזי רש"י

ניבל"א [ליזל"א]. עגבל איגרוס (כס"א). חמיצות. מינט"א. מנחה (צמח). מרוביו מרובי"א. מרווה. מרוביון (מין צמח). שדריא"ה. צתרה (צמח). פוליו"ל. סוג של נענה. אייבר"ש [איבר"ש]. סרעפה. מירדויי"ר [מירידוי"ר]. ראי.

מוסף רש"י

מקלה. שמעתא היא, דלאו אמתני' קאי אלא מלבא בתנאי נפשה קאמר אסור לו לאדם כו' (שם). ובגבינה. דקתני במשנה וגבינות בית אוריי' וכני בגמ' מ"ט ח"ר מלביה ח"ר אדא בר אהבה מפני שמחליקין כו', והיינו משנה דאמתני' קאי (שם). מתני' ומתניתא. אסימנא דרב מלביו פליג, דקאמר שפחות רב מלביו ליתא, דכל מתני' ומתניתא דהכא רב מלביה פרשיהו, אבל שמעתתא דאמר רב מלביו מוהינא לך (כתובות טא:). רב פפא אסימנא דרב מלביה קאי לגרועי מייניה שפחות, דכולהו מתני' רב מלביה אמרינהו, כלומר מצנה דשפחות דאוקמתא ברב מלביו רב מלביה אמרה, ומתניתא דקאמר לאו דוקא, אלא בסימנא דרב מלביו ליכא מתני', ושמעתתא רב מלביו, ומה שנאמר מן השמעתות בסימנו של רב מלביו, דהיינו שפוד וגומות, רב מלביו אמרינהו, והיינו דקאמר איכא ביניייהו שפחות ולא קאמר שפחות ואפר מקלה אלא שפחות גרידא מגרעינן ודרב מלביו דקאי קאי (מכות כא.) ורב פפא מחליף שפחות לרב מלביה ואפר מקלה לרב מלביו (נדה נב.). **וסימנא.** שלא מחליף בגירסא, מתניתא מלבתא. לגבי שמעתא היא מתניתא מלבתא, דהא מינה מוקמינן מיזבתא לשמעתא, וסימניך מלבתא לשון נקבה, אבל מלביו לשון זכר (כתובות טא:). מצניות וכרישות עיקר הן, והיינו סימן מי שמתו דומה לנקבה מוקמינן כולהו מתניתא דהוו נמי לשון נקבה אליביה, והיינו רב מלביה שמתו דומה לנקבה, ומשמעותו של שם נמי משמע לשון מלבתא, והיינו מצניות וכרישות שהן עיקר ולא שמעתתא (מכות כא.). **איכא ביניייהו שפחות.** דמתניתא היא ומשום ליה לאו דדיה היא דכל מתניתא ומתניתא לחיא כהו רב מלביה אמר פירושן, אבל שמעתתא דאמרה רב מלביו כגון שפוד וגומות ובגבינה כה:).

עין משפט נר מצוה

מח א מי' פ"ד מהל' דעות הלכה [ט] טו:

מט ב מי' פי"ב מהל' רוצח הלכה יא סמג לאוין מה עוש"ע י"ד סימן קנו סעיף ו וסג"ה סעיף ב:

נ ג ד מי' פי"א מהל' עבודת כוכבים הלכה ב סמג לאוין נ עוש"ע י"ד סי' קנו סעיף ג:

תורה אור השלם

1. וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד:
תהלים קד טו
2. וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם:
בראשית א ב
3. וַיְהִי הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יָלְדָה לְבְתוּאֵל בֶּן מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל שִׁכְמָהּ:
בראשית כד טו

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומוניני לתענית. נ"ב וכן בסנהדרין סוף דף מ"ט: (ב) שם ואלו הן לאוכל בשר שור בשר שמן בשר גלי וכו' וכנכ. נ"ב בפרק הכותאה בדף מ לא קא מצינ כבד ומכנים במקומו מלב וכו' וע"ש: (ג) רש"י ד"ה מיטרי ג"ל קודם ד"ה מוניני: (ד) ד"ה וכי מפנה וכו' לא יפנה אלא למזרחה: (ה) ד"ה כמונא כרוייא כמון כף אגרוף. נ"ב גרלה דרש"י ז"ל מפרש כרוייא מלשון דגורין שהוא תרגומו של ממרים ממרים ותרגום ירושלמי כרוין כרוין אבל הענין גורם כרוא וכמונא גרלה לפי גירסא זו שכרוא הוא מין עשב: (ו) ד"ה מתניתין מלבתא וכו' ור' מלביא אמו: (ז) ד"ה איכא ביניייהו וכו' בגמר וכן בגורים: (ח) תוספות ד"ה המסתפר וכו' על פשיטות דמיס ואי תימא של בית ר"ג: (ט) בא"ד אל"כ רואה במראה ואפילו:

רבינו חננאל

מי שהקיז דם חסא בחומץ מועיל לו ומי דגים קטנים ליישב בתענית המחזקין הגוף וחילופא סכנה מי שהקיז דם ויאכל שחליים סכנה. וכן מי שיש בו אישתא צמירתא פי' אש של עצמות והקיז דם סכנה וכן מי שיש בו כאב עין והקיז דם סכנה כשהקיז דם יאכל ביום השני דג וכן מי שאכל היום דג יקיז דם למחר ריבדא דכוסילתא ריבדא הן השורטות ששורט הגרע בצוארו של אדם ומרצע הדם בכוסילתא שם אותו הכלי שמרצע שמו כוסילתא: **ת"ר** המקיז דם לא יאכל חלב ולא בגבינה ולא ביצים ולא שחלים ואם אכל אמר אביי נייתי רביעתא דחמרא כו'. א"ר יהושע בן לוי מעלין אונקלי בשבת מאי אונקלי א"ר אבהו אסטומכא דליבא פי' אסטומכא בלשון ערבי אלמעדה: ת"ר ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה. ואלו הן כרוב ותרדין ומי סיסין יבש וקיבה והרת ויותרת הכבד וי"א אף דגים קטנים שפפרין ומרבין זרע ומברין כל גופו של אדם: **ת"ר** עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו חליו קשה האוכל בשר שור בשר שמן בשר צלי צפורים ביצה צלויה שחלים תגלחת מרחץ וכבד וגבינה וי"א אף אגוזים וקשואין: **מתני'** ואין מסתפרין מן העובד כוכבים בכל מקום דברי ר"מ וחכ"א ברה"ר מותר ת"ר ישראל המסתפר מן העובד כוכבים ברה"ר רואה במראה ואינו חוששש מ"ט כיון דרואה במראה כמדומה העובד כוכבים שהוא אדם חשוב ומתיירא ליגע בו. פי' (ו) קוצף ועובד